

Vriezenveen

Vriezenveen is een van de eerste ruilverkavelingen die plaatsvonden onder de nieuwe Ruilverkavelingswet van 1954. Het besluit tot ruilverkaveling werd in september 1954 genomen en de start van de werkzaamheden was in 1955, waarna men 12 jaar nodig had voor de uitvoering. De ruilverkaveling Vriezenveen is voorbereid en uitgevoerd door de Heidemij, onder leiding van Staatsbosbeheer. Het landschapsplan is van H.W. de Vroome. Vriezenveen kende als oostelijk (hoog)veen-op-zandgebied een vrij zeldzame verkavelings- en dorpsstructuur. Deze structuur was sterk verwant met de middeleeuwse copeverkaveling of strokenverkaveling in het westen van het land. De boerderijen en huizen vormden het lintdorp Vriezenveen / Oosteinde - mede gekenmerkt door achter elkaar gelegen panden op hetzelfde perceel. In 1905 zijn bij een brand ruim 200 gebouwen verloren gegaan, waarna vooral in het westen nieuwe (geconcentreerde) bebouwing tot stand kwam.

De inrichting van het agrarische land kenmerkte zich vóór de ruilverkaveling door talloze, schuin op de dorpsas gelegen, soms uitzonderlijk smalle, lange kavels, alle van noordwest naar zuidoost gericht..Door versnippering waren de vaak zeer kleine perceeltjes weinig productief. Deze inefficiëntie werd nog versterkt doordat de percelen vrijwel uitsluitend over water bereikbaar waren. Uit archiefstukken is gebleken dat er ongeveer een maand voor de Duitse inval al gesproken werd over een ruilverkaveling. Vanaf 1942 zijn opnieuw plannen ontwikkeld, die aanvankelijk ca. 640 ha besloegen, vervolgens 1740 ha en uiteindelijk 4400 ha. Met het ruilverkavelings- en herinrichtingsplan van 1954 is het kavelpatroon 90° gedraaid en zijn de duizenden (!) verspreid gelegen minipercelen samengevoegd tot grotere, aaneengesloten kavels. Ook zijn ca. 70 boerenbedrijven uitgeplaatst naar de nieuwe bedrijfskavels, een nieuwe agrarische 'kolonisatie'. De bestaande sloten werden grotendeels gedempt en de bodem werd sterk verbeterd door diepploegen. Ook is ongeveer 200 ha 'woeste grond' ontgonnen en aan de agrarische cultuurgrond toegevoegd. Er is ongeveer 80 km aan nieuwe landbouwwegen aangelegd, 500 km sloten gegraven en ongeveer 50 bruggen en duikers gebouwd. Door de aard en omvang van de ingrepen voor de verbetering van het gebied, heeft de toenmalige Cultuurtechnische Dienst, de voorloper van de Dienst Landelijk Gebied, Vriezenveen dan ook als paradepaardje van de ruilverkaveling opgevoerd. Bij de aanleg van nieuwe ontsluitingswegen zijn diverse al bestaande structuren hergebruikt voor nieuwe boerderijlinten. De linten bestaan uit voor de periode typerende

boerderijen, met merendeels (half)vrijstaande woningen. In het noordelijk deel zijn de boerderijen meestal schuin op de ontsluitingsas geplaatst, net als in oude kern. De bedrijven zijn veelal omgeven door opgaande singelbeplanting. Veel boerderijen zijn ontworpen door de architect E. Kiestra van het Bureau Agrobouw.

Terwijl er tot op vandaag veel kritiek op deze ruilverkaveling wordt geuit vanwege de draaiing van de kavelrichting en de schaalvergroting, kan tegelijkertijd ook worden vastgesteld dat de oorspronkelijke structuur eigenlijk juist goed herkenbaar is gebleven. Ook kan de vroegere openheid van wat toen de 'Bouwlanden' werd genoemd (het noordwestelijk deel van het gebied) nog steeds worden ervaren. Hoewel agrarische productieverbetering bij de ruilverkaveling centraal stond, is ook grondgebied voor particuliere turfwinning geconsolideerd of (later) 'aan de natuur prijsgegeven'. Deze gebieden bezitten nu grote cultuur- en natuur(landschappelijke) waarden. Dit is vooral het geval aan de zuidzijde van de verkeersas Westerveenweg-Oosterveenweg - in Het Veenschap - en langs het groene Oosteinde. Behalve door de gehandhaafde, kleinschalige en versnipperde kavelstructuur worden deze zones ook gekenmerkt door middelhoog en hoog opgaand groen. Dit drukt een stempel op het landschapsbeeld doordat het een ruimtescheidend karakter heeft en de openheid van het landschap en de vergezichten begrenst. Een ander bijzonder aspect aan de ruilverkaveling Vriezenveen is de nabijheid van het veengebied de Engbertsdijksvenen. Het contrast tussen het rationeel herverkavelde Vriezenveen en de verlaten en verwilderde hoogveenontginning ten noordoosten ervan, verschaft beide meerwaarde.

In het dorpslint Vriezenveen / Oosteinde is een belangrijk deel van de boerderijen gehandhaafd, soms inclusief de achtergelegen panden. Helaas wordt steeds meer van de agrarische bebouwing langs het historische lint vervangen door burgerwoningen, met een afwijkende typologie en architectuur. Buiten het dorp heeft de laatste jaren ook verdichting en vernieuwing van agrarische bedrijven plaatsgevonden en is een (doorgaande) weg in het gebied ingepast. Hiermee is het karakter niet wezenlijk aangetast. Dit is wel het geval met een nieuwe provinciale weg ten zuiden van het dorpslint, die mede is bedoeld als ontsluitingsweg voor een voorgenomen zandwinningslocatie. Deze locatie maakt deel uit van de uitgevoerde ruilverkaveling Vriezenveen, maar is door de voorgestelde ingrepen in de ruimtelijke inrichting buiten de begrenzing van waardevol gebied gelaten.